

1.1. ΤΟΝΙΣΜΟΣ

Βραχύχρονα	Μακρόχρονα
ε, ο, -αι, -οι (στο τέλος κλιτών λέξεων)	η, ω δίφθογγοι ———— όχι στο τέλος λέξεων αι, οι ———— ευκτική ———— άκλιτες λέξεις

A. Γενικοί κανόνες

1. Καμιά λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα. Π.χ. ἐπραττόμεθα
2. Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η προπαραλήγουσα δεν τονίζεται. Π.χ. τῆς θαλάσσης
3. Η προπαραλήγουσα όταν τονίζεται παίρνει πάντοτε οξεία. Π.χ. Λυόμεθα
4. Κάθε βραχύχρονη συλλαβή όταν τονίζεται παίρνει πάντοτε οξεία. Π.χ. νέος
5. Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, μπροστά από μακρόχρονη λήγουσα παίρνει οξεία. Π.χ. Θήκη
6. Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, μπροστά από βραχύχρονη λήγουσα παίρνει περισπωμένη. Π.χ. κῆπος

B. Ειδικοί κανόνες

1. Η ασυναίρετη ονομαστική, αιτιατική και κλητική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα παίρνει οξεία. Π.χ. τόν μαχητήν
2. Η μακρόχρονη γενική και δοτική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα παίρνει περισπωμένη. Π.χ. τοῦ μαθητοῦ
3. Στα πτωτικά, όπου τονίζεται η ονομαστική του ενικού, εκεί τονίζονται και οι άλλες πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού, εκτός αν εμποδίζει η λήγουσα. Π.χ. ὁ λέων, τοῦ λέοντος, οἱ λέοντες, ἀλλά τῶν λεόντων.
4. Κάθε λέξη που λήγει σε -ευ, -ου όταν τονίζεται στη λήγουσα παίρνει περισπωμένη. Π.χ. ὦ βασιλεῦ
Εξαίρεση! ἰδοῦ
5. Τα επιρρήματα σε -ως, όταν τονίζονται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη.
6. Οι μονοσύλλαβοι ρηματικοί τύποι με μακρό φωνήεν παίρνουν περισπωμένη. Π.χ. θῶ, στή Εξαίρεση! χρή, φής (οριστική του φημί)

6. Όσα θηλυκά ουσιαστικά έχουν πριν από το -α της κατάληξης σύμφωνο (εκτός του ρ) σχηματίζουν τη γενική και δοτική ενικού σε -ης και -η π.χ. ἡ μᾶζα, τῆς μάζης, τῇ μάζῃ
7. Από τα αρσενικά πρωτόκλιτα σε -ης σχηματίζουν την κλητική ενικού σε -α (και όχι σε -η)
- α) τα εθνικά π.χ. ὦ Σκύθα

β) όσα λήγουν σε -της και τα σύνθετα (με β' συνθετικό ρήμα) -άρχης, -μέτρης, -πώλης, -τρίβης, -ώνης, -λάτρης π.χ. ὦ στρατιῶτα, ὦ παιδοτρίβα

Προσοχή! Ὁ δεσπότης. ὦ δέσποτα

Πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά

1. Τα συνηρημένα πρωτόκλιτα έχουν χαρακτήρα **ε** ή **α**, που συναιρείται με την κατάληξη:

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Όνομ.	ὁ	Ἑρμῆς	ἡ	μνᾶ	συκῇ
Γ'εν.	τοῦ	Ἑρμοῦ	τῆς	μνᾶς	συκῆς
Δοτ.	τῷ	Ἑρμῇ	τῇ	μνᾶ	συκῇ
Αιτ.	τὸν	Ἑρμῆν	τὴν	μνᾶν	συκῆν
Κλητ.	ὦ	Ἑρμῆ	ὦ	μνᾶ	συκῇ

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

Όνομ.	οἱ	Ἑρμαῖ	αἱ	μναῖ	συκαῖ
Γ'εν.	τῶν	Ἑρμῶν	τῶν	μνῶν	συκῶν
Δοτ.	τοῖς	Ἑρμαῖς	ταῖς	μναῖς	συκαῖς
Αιτ.	τούς	Ἑρμᾶς	τάς	μνᾶς	συκᾶς
Κλητ.	ὦ	Ἑρμαῖ	ὦ	μναῖ	συκαῖ

Κατά το (**Ἑρμέας**) **Ἑρμῆς** κλίνονται: Ἀπελλῆς, Θαλῆς.

Κατά το (**μνάα**) **μνᾶ** κλίνονται: Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ.

Κατά το (**συκέα**) **συκῇ** κλίνονται: ἀμυγδαλῇ, ἄλωπεκῇ (= δέρμα αλεπούς), κυνῇ (= δέρμα σκύλου), λεοντῇ (= δέρμα λιονταριού), ρόδῃ (= τριανταφυλλιά), γαλῇ κ.ά. και το γῇ στον ενικό.

2. Τα συνηρημένα πρωτόκλιτα και μετά τη συναίρεση έχουν τις καταλήξεις των ασυναίρετων τύπων, μόνο που το **-εα** στον ενικό το συναιρούν σε **-η**:

ὁ Ἑρμέας - Ἑρμῆς,

ἡ συκέα - συκῆ, ἀλλὰ τους Ἑρμέας – Ἑρμᾶς,

τὰς συκέας – συκᾶς.

3. Το ουσιαστικό **ὁ βορέας** βρίσκεται και ασυναίρετο και συνηρημένο, ἀλλὰ το συνηρημένο παρουσιάζει διπλό **ρ**:

ὁ βορέας και βορρᾶς, τοῦ βορέου και βορρᾶ, τῷ βορέα και βορρᾶ, τὸν βορέαν και βορρᾶν, ὧ βορέα και βορρᾶ.

Δεν ἔχει πληθυντικό.

ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ

Ενικός αριθμός

Ονομ.	ὁ βορέας - βορρᾶς	ἡ γαλῆ	Ἀθηνᾶ
Γεν.	τοῦ βορέου - βορρᾶ	τῆς γαλῆς	Ἀθηνᾶς
Δοτ.	τῷ βορέα - βορρᾶ	τῇ γαλῇ	Ἀθηνᾶ
Αιτ.	τὸν βορέαν - βορρᾶν	τὴν γαλῆν	Ἀθηνᾶν
Κλητ.	(ὧ) βορέα - βορρᾶ	ὦ γαλῆ	Ἀθηνᾶ

Πληθυντικός αριθμός

Ονομ.		αἱ γαλαῖ	
Γεν.		τῶν γαλῶν	
Δοτ.	(δεν ἔχει)	ταῖς γαλαῖς	(δεν ἔχει)
Αιτ.		τὰς γαλαῖς	
Κλητ.		ὦ γαλαῖ	

Γενικοί κανόνες

1. Όταν ένα όνομα θηλυκό σε **-α** τονίζεται στην προπαραλήγουσα (προπαροξύτονο), ἔχει οπωσδήποτε βραχεία την κατάληξη **-α**:

Π.χ. ἡ μέλισσα, ἡ ἀλήθειᾶ, ἡ Φώκαιᾶ, ἡ γέφυρᾶ.

2. Τα προπαροξύτονα θηλυκά σε -α κατεβάζουν τον τόνο όπου η κατάληξη είναι -ας ή άλλη μακρόχρονη συλλαβή (-α, -η, -ης, -αις).

Π.χ. ἡ γέφυρα, τῆς γεφύρας, τῇ γεφύρα, τὰς γεφύρας κτλ

ἡ μέλισσα, τὰς μελίσσας

ἡ βασίλισσα, τὰς βασιλίσσας.

3. Όσα θηλυκά ουσιαστικά έχουν πριν από το -α της κατάληξης σύμφωνο (εκτός από το ρ), σχηματίζουν τη γενική και δοτική ενικού σε -ης και -η αντίστοιχα:

Π.χ. ἡ μέλισσα, τῆς μελίσσης, τῇ μελίσση

ἡ ἄμιλλα, τῆς ἀμίλλης, τῇ ἀμίλλῃ

ἡ μᾶζα, τῆς μάζης, τῇ μάζῃ.

Σημ. 1. Τα παρακάτω θηλυκά πρωτόκλιτα σχηματίζουν τη γενική σε -ης και τη δοτική σε -η:

ἄμιλλα, βασίλισσα, βδέλλα, δίκηλλα, δίψα, δράκαινα, θέαινα, θεραπεία, θύελλα, κίσσα, κνῖσα, λέαινα, μᾶζα, μέλισσα, μύζα, πεῖνα, πῖνα, πίσσα, πρύμνα, ῥίζα, ῥῖνα (= λίμα) και ῥίνη, τρίαινα.

Σημ. 2. Σε μερικά κύρια ονόματα το α στην κατάληξη, αν και μη καθαρό (προηγείται σύμφωνο), είναι μακρόχρονο και φυλάγεται σε όλες τις πτώσεις του ενικού:

π.χ. ἡ Ἀνδρομέδᾱ, τῆς Ἀνδρομέδας, τῇ Ἀνδρομέδᾳ

ἡ Γέλᾱ, τῆς Γέλας, τῇ Γέλᾳ

ἡ Φιλομήλᾱ, τῆς Φιλομήλας, τῇ Φιλομήλᾳ.

4. Από τα αρσενικά πρωτόκλιτα σε -ης σχηματίζουν την κλητική ενικού σε -ᾶ (και όχι σε -η):

α) τα εθνικά: ὦ Πέρσᾶ, ὦ Σκύθᾶ.

β) όσα λήγουν σε -της και τα σύνθετα (με β' συνθετικό ρήμα) σε -άρχης, -μέτρης, -πώλης, -τρίβης, -ώνης, -λάτρης κτλ

Π.χ. ὦ στρατιῶτα, ὦ γυμνασιάρχα, ὦ βιβλιοπῶλα, ὦ παιδοτρίβα, ὦ τελῶνα.

Σημ. Το όνομα δεσπότης σχηματίζει την κλητική ενικού προπαροξύτονη: ὦ δέσποτα.

5. Τα σύνθετα κύρια ονόματα σε -ης με β' συνθετικό τα ρήμ. φαίνομαι, μήδομαι, χαίρω είναι της γ' κλίσης:

Άριστοφάνης (Άριστοφάνους), Διομήδης (Διομήδους), Τιμοχάρης (Τιμοχάρους).

Πρωτόκλιτα αρσενικά που έχουν το δίχρονο της παραλήγουσας μακρό

Από τα πρωτόκλιτα αρσενικά έχουν το δίχρονο της παραλήγουσας μακρό:

α) Τα παρώνυμα (παράγονται από ονόματα) σε -ιτης και το πρεσβύτης:

Π.χ. πολίτης (<πόλις), ὦ πολῖτα, οἱ πολῖται

όπλιτης (<ὄπλον), ὦ ὀπλῖτα, οἱ ὀπλῖται

στεφανίτης (<στέφανος), ὦ στεφανῖτα, οἱ στεφανῖται

πρεσβύτης (<πρέσβυς), ὦ πρεσβῦτα, οἱ πρεσβῦται

ζευγίτης, μεσίτης, πολίτης, τεχνίτης, Ἀβδηρίτης, Σταγίριτης (ῖ) (και Σταγειρείτης).

Εξαιρέση: Τα πρωτόκλιτα παροξύτονα σε -άτης, -ίτης και -ύτης που προέρχονται από ρήματα, έχουν το δίχρονο της παραλήγουσας βραχύ και, επομένως, παίρνουν παντού οξεία:

π.χ. θύτης (<θύω), διαβάτης (<διαβαίνω), προσιάτης (<προΐσταμαι), λύτης (<λύω), δότης (<δύω) κ.ά.

β) Τα εθνικά ονόματα σε -άτης:

π.χ. Σπαρτιάτης, οἱ Σπαρτιᾶται, ὦ Σπαρτιᾶτα

Τεγεάτης, οἱ Τεγεᾶται, ὦ Τεγεᾶτα.

Εξαιρούνται και έχουν το α βραχύ (ᾱ) τα ξενικά εθνικά ονόματα Γαλάτης, Δαλμάτης, Σαρμάτης, Σαυρομάτης, Χαριμάτης.

Πρωτόκλιτα Θηλυκά που έχουν το δίχρονο της παραλήγουσας

Έχουν το δίχρονο της παραλήγουσας μακρό τα εξής θηλυκά πρωτόκλιτα:

α) σε -η: αἰσχύνη, ἄξινη, δίνη, ζύμη, ἴλη, κλίνη, λύμη (= βλάβη), λύπη, νίκη, ῥίνη (= λίμα) και ῥῖνα, ῥύμη (= ορμή, φόρα), σμίλη, ὕλη (π.χ. αἰ αἰσχῦναι, αἰ κλῖναι κτλ).

β) σε -α (γεν. -ης): κνῖσα (= αχνός), Κρῖσα, μᾶζα, πῖνα (= οστρακόδερμο), πῖσα (= ποτίστρα), ῥῖνα (και ῥίνη), σφῦρα, τρῦπα, φῦσα (= φουσερό)